

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

TP ./ Allmän åklagare angående **vållande till kroppsskada m.m.**

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 17 september 2024 i mål B 2739-24

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att sända eller lämna in svarsskrivelse över TP:s överklagande. Följande anføres.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom men tillstyrker att prövningstillstånd meddelas.

Bakgrund

TP är dömd för dopningsbrott, narkotikabrott, rattfylleri och vållande till kroppsskada. Påföljden har bestämts till skyddstillsyn. Han ska ersätta staten för analys av blod med 1 300 kr.

Åklagaren har gjort gällande att TP av oaktsamhet har orsakat AA allvarliga skullskador i form av frakturer och hjärnblödningar samt frakturer, sårskador och blodvite i ansiktet och/eller på kroppen, genom att köra personbil och orsaka en kollision med målsägande. Oaktsamheten har enligt åtalet bestått i att han i narkotikapåverkat tillstånd framfört personbilen och svängt in på mötande körfält där han orsakat en kollision med målsäganden som cyklat i mötande riktning samt därefter kört av vägen och kolliderat mot ett staket. TP har kört bilen efter återfall i missbruk med vetskap om hans tidigare epilepsianfall i abstinensfas samt därmed tagit en medveten risk som förorsakat trafikolyckan.

Brottet borde enligt åtalet bedömas som grovt eftersom framförandet av personbilen under nämnda förhållanden innefattade ett medvetet risktagande av allvarligt slag samt då TP när det av honom som bilförare krävts särskild uppmärksamhet och skicklighet varit påverkad av narkotika. Domstolarna har bedömt att brottet ska bedömas som normalgraden med hänvisning till att det inte varit frågan om medveten oaktsamhet och att orsakssambandet mellan TP:s narkotikapåverkan och trafikolyckan inte varit sådant att brottet ska bedömas som grovt.

Till stöd för påståendet om oaktsamhet har åklagaren bl.a. åberopat en journalanteckning från oktober 2021 där det framgår att TP drabbades av epilepsianfall i samband med att han haft abstinens efter att ha upphört att använda bensodiazepiner.

TP har gjort gällande att han inte kände till att det fanns en koppling mellan hans tidigare epilepsianfall och abstinens.

Tingsrätten har gjort följande uttalanden om oaktsamhetsbedömningen, som hovrätten sedan anslutit sig till.

Vid bedömningen av om en person varit oaktsam krävs för det första att den gärning som läggs den tilltalade till last avviker från det aktsamma i sådan grad att den kan läggas till grund för straffrättsligt ansvar. Detta kan också uttryckas så att det krävs att den gärning som leder till kroppsskadan innefattar ett otillåtet risktagande, det vill säga ett risktagande som i tillräckliggrad avviker från vad som kan anses aktsamt. Bedömningen att en gärning är oaktsam bygger på att den innefattar ett sådant risktagande som inte kan tolereras. Vidare förutsätter straffrättsligt ansvar att det föreligger ett sådant samband mellan oaktsamheten och kroppsskadan att kroppsskadan kan sägas vara orsakad inte bara av gärningen, utan också av den oaktsamhet som gärningen innefattat. Detta brukar uttryckas så att det finns ett krav på att kroppsskadan har varit en relevant eller adekvat följd av oaktsamheten. Slutligen måste därutöver det allmänna skuldkravet prövas, det vill säga frågan om vad gärningspersonen har insett eller vad han eller hon borde ha insett när det gäller risken för att gärningen skulle leda till annans kroppsskada (se [NJA 2020 s. 397]).

I praxis har det uttalats att omständigheten att en bilförare råkar ut för ett hastigt oförutsett sjukdomsfall som sätter körförmågan i spel i sig inte innebär att föraren varit oaktsam i förhållande till det som därefter sker. Däremot kan det vara oaktsamt att köra bil om man vet med sig att man kan drabbas av ett sjukdomsfall som kan få till följd att fordonet inte kan framföras på ett betryggande sätt (se Göta hovrätts dom den 19 oktober 2022 i mål B 767-22 med där gjord hänvisning).

I frågan om TP har tagit en medveten risk i samband med körningen har tingsrätten gjort följande bedömning, som hovrätten sedan anslutit sig till.

[TP] har gjort gällande att han inte kände till att det funnits en koppling mellan hans tidigare epilepsianfall och abstinens. Journalanteckningen från år 2021 och den omständigheten att [TP] drabbades av ett anfall senaste gången han återföll i missbruk av bensodiazepiner talar i någon mån för att han vid den aktuella körningen insåg att det fanns en risk att han på nytt kunde drabbas av ett anfall till följd av abstinens och trots det påbörjade körningen med vetskapen att han nyligen avslutat ett nytt återfall i missbruk. Även om [TP] berättat att ingen uttryckligen berättat för honom om kopplingen mellan anfall och abstinensen talar omständigheten att han efter anfall behandlades för abstinensbesvär i viss mån för att han på egen hand måste ha gjort den kopplingen.

Det har dock inte framkommit att [TP] utöver anfalllet år 2021 och det anfalllet vid olyckan har drabbats av ytterligare anfall eller att han i övrigt fått någon information om riskerna att på nytt drabbas av ett anfall, särskilt i abstinensfas. Att så kan vara fallet kan inte heller anses allmänt veterligt. Det saknas därvid anledning att ifrågasätta [TP:s] uppgift om att han inte varit medveten om risken att drabbas av ett nytt anfall under liknande omständigheter som det första anfalllet. Enligt tingsrätten är bevisningen i målet därmed inte tillräcklig för att kunna dra slutsatsen att [TP] insett att det fanns en risk att på nytt drabbas av ett anfall efter att ha avbrutit ett återfall i missbruk. Således är det inte styrkt att han tagit en medveten risk.

I frågan om TP varit omedvetet oaktsam har tingsrätten slutligen gjort följande bedömning, som hovrätten anslutit sig till.

[TP] har själv uppgett att senaste gången före olyckan som han tog ett återfall i narkotikabruk var återfallet år 2021. Då hade han återfallit i bruk av bensodiazepiner, sedan avbrutit återfallet och några dagar senare drabbats av ett anfall som medförde att han fördes till sjukhus. I mars 2023, det vill säga cirka ett och ett halvt år senare, hade [TP] på nytt återfallit i bruk av bensodiazepiner sedan avbrutit återfallet och några dagar senare satte han sig i bilen för att köra. Även om han inte varit medveten om risken för ett nytt anfall har han varit medveten om att han efter sitt förra återfall drabbades av ett anfall. Hade han tänkt efter och varit mer aktsam hade han kunnat minnas det förra anfalllet och att kunde finnas en risk att under liknande omständigheter drabbas av ett nytt anfall och utifrån det exempelvis ha kontaktat vården för rådgivning eller valt ett annat transportmedel än bil med hänsyn till den stora trafikfara ett anfall under körningen skulle innebära. Tingsrätten bedömer att [TP] har varit omedvetet oaktsam och att oaktsamheten är sådan att den är straffbar samt har ett sådant samband med den orsakade följden (det vill säga trafikolyckan) att [TP] har gjort sig skyldig till vållande till kroppsskada.

Överklagandet

TP har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från åtalerna för vållande till kroppsskada och rattfylleri samt upphäva förpliktelsen att utge ersättning för kostnaden för blodanalys.

Som grund för prövningstillstånd har han gjort gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen klargör om omständigheterna i målet kan utgöra grund för omedveten oaktsamhet. Alternativt har han gjort gällande att det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd.

Min bedömning

Förutsättningarna för straffansvar

Enligt straffbestämmelsen om vållande till kroppsskada krävs för straffansvar att en person av oaktsamhet har orsakat en annan person sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa (3 kap. 8 § brottsbalken).

Det är genom utredningen i målet klarlagt att TP, genom att köra personbil och kollidera med AA, har orsakat målsägandens allvarliga skullskador i form av frakturer och hjärnblödningar samt frakturer, sårskador och blodvite i ansiktet och/eller på kroppen.

Att TP har orsakat skadorna är en nödvändig, men inte tillräcklig, förutsättning för att det ska vara frågan om en otillåten gärning. För straffbarhet krävs det att gärningen som sådan bedöms vara oaktsam – d.v.s. att den avviker från det aktsamma i sådan grad att den kan läggas till grund för straffansvar genom ett otillåtet risktagande – och dessutom att målsägandens skador har orsakats genom oaktsamheten. För att TP ska kunna dömas krävs dessutom att det allmänna skuldkravet är uppfyllt, d.v.s. att bedömningen görs att han har insett eller borde ha insett risken för att hans handlande skulle leda till allvarlig kroppsskada. (Jfr "RC24" NJA 2020 s. 397.)

Ett oaktsamt beteende är en klar avvikelse från det aktsamma eller åtminstone godtagbara. När man prövar vad erforderlig aktsamhet krävt har man att ta hänsyn till hur en människa i en sådan situation som den aktuella bör bete sig. För vissa situationer finns förhållningsregler, t.ex. trafikregler, som kan sägas ange vad erforderlig aktsamhet kräver. Finns inga sådana får man söka efter det handlingssätt som är brukligt bland insiktsfulla och ansvarsmedvetna människor på det ifrågavarande området. Handlar det inte bara om att bestämma vad som utgör ett vårdslöst beteende, utan om att pröva om någon av oaktsamhet orsakat en viss effekt, t.ex. vållat ett dödsfall, måste man ställa sig frågan om gärningsmannen haft anledning att ta risken för den inträffade effekten i beräkning. För att kravet på oaktsamhet ska vara uppfyllt krävs härutöver enligt klandervärdhetsledet inte bara att den handlande åsidosatt erforderlig aktsamhet, utan även att det kunnat begäras av just honom att han i den ifrågavarande situationen iakttog erforderlig aktsamhet. En viss hänsyn kan alltså tas till individens kroppskrafter, syn och hörsel men också till hans kunskaper och erfarenhet. (Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken, [7 november 2024, JUNO], kommentaren till 3 kap. 7 §.)

Enligt doktrinen prövas kravet på om ett handlande varit oaktsamt (gärningsculpa) i förhållande till om den kontrollerade gärning som gärningspersonen begår innefattar ett otillåtet risktagande och om gärningen har orsakat följden på ett relevant sätt. Om en gärningsperson inte kan sägas haft kontroll över det händelseförlopp som är under prövning kan han inte straffrättsligt lastas för de följder som inträffar i händelseförloppet. Om gärningspersonens gärning inte innefattar ett otillåtet risktagande spelar vidare orsakandet inte någon roll eftersom vissa former av risker måste godtas. Även om gärningen har innefattat ett otillåtet risktagande krävs slutligen för straffbarhet att följden av risktagandet är relevant. (Se Petter Asp m.fl., Kriminalrättens grunder [2013, version 2, JUNO] s. 135 f., jfr a. rättsfall)

TP har av oaktsamhet orsakat kroppsskadan

TP har genom att sätta sig som förare i bilen haft kontroll över den aktuella gärningen i den meningen att han vid något skede har kunnat avbryta det kausala skeende som hans agerande inneburit.

Det är vidare klarlagt genom utredningen i målet att TP år 2021 återföll kortvarigt i bruk av benzodiazepiner och därefter vårdades för abstinensbesvär efter att han drabbats av ett epilepsianfall. Även om han nu gör gällande att han inte har gjort kopplingen mellan den drogbruksutlösta abstinensen och anfallat kvarstår det faktum att han känt till dels att han då fått ett anfall efter att han återfallit i drogmissbruk, dels att han fick vård för abstinens i omedelbar tidsmässig anslutning till anfallat.

Han har nu på motsvarande sätt som då återfallit i bruk av benzodiazepimer och därefter avbrutit återfallet. Det har funnits en risk för att han skulle reagera med liknande vårdkrävande abstinenssymtom inklusive epilepsianfall som förra gången. Denna risk måste TP, med hänsyn till det han känner till om omständigheterna 2021, ha varit medveten om.

Att köra bil är en högriskaktivitet som kan leda till andra trafikanters död eller, som i det här fallet, allvarliga skada. När risken avser så allvarliga följder ska också relativt små risker beaktas vid bedömningen av om en gärning varit oaktsam (se a. rättsfall p. 14). TP har tagit droger några dagar före körningen och därmed genom att köra drograttfull överträtt en regel som avser hur man bör bete sig med hänsyn till trafiksäkerheten. Det får genom den överträdelsen anses finnas en viss presumtion för bedömningen att gärningen ska bedömas som oaktsam. Hans handlande att några dagar efter ett drogåterfall sätta sig som förare i en bil med vetskap om att han förra gången han återföll fick ett anfall och därefter vårdades för abstinensbesvär utgör enligt min uppfattning ett otillåtet risktagande. Han har varit likgiltig inför risken att skada någon och det är klandervärt att köra bil under de givna omständigheterna. En normalt aktsam person borde i det här fallet ha insett risken med en sådan högriskaktivitet under givna förutsättningar och haft goda skäl att avstå från att köra bil under en viss tid efter sitt återfall i drogbruk.

Att målsäganden har skadats allvarligt är en förväntad och adekvat följd av TP:s handlande. Den risk som fanns med att sätta sig som förare i bilen – och som utgjorde skäl för att avstå från att framföra bilen – har förverkligats genom handlandet. Målsägandens skador är relevanta för TP:s risktagande (jfr a. rättsfall p. 27).

Om bedömningen skulle göras att gärningen inte har innefattat ett medvetet risktagande från TP:s sida och att han därmed skulle anses ha varit okunnig om risken för att skada en medtrafikant vid bilfärden står det i vart fall klart att TP borde ha tänkt efter så att han kommit till insikt om risken med att föra bilen

under de givna omständigheterna. Om han hade tänkt efter, utifrån sin kännedom om sakomständigheterna efter återfallet 2021, skulle han ha insett att det fanns en risk för att han kunde reagera med liknande vårdkrävande abstinensbesvär på sitt drogintag som förra gången och därmed för att han som förare av en bil bland andra trafikanter kunde förlora möjligheten att föra bilen på ett trafiksäkert sätt och skada någon. Han kan i vart fall klandras för att han varit omedvetet oaktsam.

Slutsats

Hovrättens dom bör stå fast när det gäller straffansvaret för vållande till kroppsskada. Brottet bör, med utgångspunkten att det varit frågan om en hög risk för följderna och ett medvetet risktagande, rubriceras som grovt på det sätt som anges i åtalet.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Prövningstillstånd får även meddelas enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För att avgöra om ett oaktsamt orsakande av en viss effekt är straffbart, exempelvis enligt straffbestämmelsen om vållande till kroppsskada, krävs det normativa avvägningar som inte alltid kan lita sig mot någon normbeskrivande reglering. Det saknas enligt min uppfattning tillräckligt med vägledning i praxis om hur frågan om straffbar oaktsamhet ska avgöras när det gäller orsakande av effekter av handlande. Jag tillstyrker därför att prövningstillstånd meddelas i målet med hänvisning till att det kan anses vara av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Det har inte kommit fram något som talar för att det finns synnerliga skäl för prövningstillstånd.

Ett prövningstillstånd kunde förslagsvis meddelas med utgångspunkten att TP har orsakat målsägandens skador som anges i åtalet genom att köra på honom med sin bil för att på det viset koncentrera den prövningen i Högsta domstolen till den prejudikatintressanta frågan om han genom sitt handlande varit oaktsam på ett sådant sätt som krävs för straffrättsligt ansvar.

Bevisuppgift och handläggning

Om prövningstillstånd meddelas utan begränsning åberopas följande bevisning.

Muntlig bevisning

Ljud- och bilduppspelning av förhören med målsäganden AA, den tilltalade TP samt vittnena OF och JG

Skriftlig bevisning

1. Analysresultat (förundersökningsprotokoll s. 109–110).
2. Trafikmålsanteckningar, fotografier från brottsplatsen, teknisk undersökning av personbil samt bromskontroll och flygande inspektion (förundersökningsprotokoll s. 11, 21–40, 41–42 och 48–51).
3. Journalanteckningar (förundersökningsprotokoll s. 148–151).
4. Journalanteckningar och rättsintyg (förundersökningsprotokoll s. 120–145 och 153–156).
5. Beslagsprotokoll, fotografier och analysresultat (förundersökningsprotokoll s. 59–62, 93–108 och 111–119)

Jag ber att få återkomma med ny bevisuppgift om ett partiellt prövningstillstånd skulle meddelas.

Målet kan vid ett prövningstillstånd avgöras utan förhandling.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till

Assistentåklagare Eva Jansson Sundling.
Malmö åklagarkammare (AM-38406-23).
Utvecklingscentrum.